

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060104

DOM
2020-03-31
Stockholm

Mål nr
M 6080-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-05-08 i mål nr M 3403-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Länsstyrelsen i Skåne län

Motpart

G.M.

SAKEN

Föreläggande att återställa stenmurar på fastigheten XX i Kristianstads kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom ändrar Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsens i Skåne län beslut den 25 juni 2018, dnr 515-18959-2017, enligt följande:

- Punkten a) ska avse en mur med en längd om 45 m men kvarstå i övrigt.
  - Sträckningen och utformningen enligt punkten b) ska gälla för ovanstående 45 m.
  - Punkten c) upphävs.
  - Punkten d) kvarstår.
  - Vitet bestäms till 45 000 kr.
-

Dok.Id 1570066

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Skåne län har överklagat mark- och miljödomstolens dom i fråga om ändring av punkterna a) och b), upphävande av punkten c) och ändring av vite i länsstyrelsens beslut. Länsstyrelsen har i första hand yrkat att länsstyrelsens beslut ska fastställas. I andra hand har länsstyrelsen yrkat att föreläggandet enligt punkten a) ska avse en stenmur om 45 m.

G.M har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras. Han har vidhållit att föreläggandet, såsom det begränsats genom mark- och miljödomstolens dom, dvs. till att omfatta återuppförande av en 15 m lång stenmur, bör kunna uppfyllas genom att muren uppförs på den plats han själv angivit.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har avgjort målet utan sammanträde. Förhören vid mark- och miljödomstolen med P.H. och E.I. samt inspelningarna från synen där har spelats upp.

Som länsstyrelsen har framhållit framgår det av flygfoton och utdraget från Jordbruksverkets databas med stödberättigade tvärvillkorselement att det har funnits en stenmur på den aktuella platsen på fastigheten XX, av sådan karaktär att den omfattats av biotopskydd. P.H. och E.I. har inte ifrågasatt att det funnits en stenmur där men har berättat att det på och omkring denna under många år har legat bråte och vuxit buskar och liknande. De har därför haft svårt att uttala sig om hur mycket av stenmuren som fanns kvar när G.M tog över fastigheten. De har uttryckt att de anser att det som fanns kvar av stenmuren inte bör uppfattas som en sådan stenmur som omfattas av biotopskydd. G.M har för egen del vidgått att han har tagit bort ”sten som legat på sten” på den nordöstra delen av den sträcka där den ursprungliga stenmuren låg. P.H.s, E.I.s och G.M.s uppgifter talar alltså inte emot att det på platsen har funnits en stenmur som omfattats av biotopskydd. Frågan är i stället hur mycket av stenmuren som fanns kvar på fastigheten när G.M förvärvade den.

På flygfotot från 2016 syns tydligt en sammanhängande och långsträckt struktur på den nordöstra delen av den sträcka där den ursprungliga stenvuren låg (markerad med röd linje i bilaga 1 till länsstyrelsens beslut). Mark- och miljööverdomstolen anser att det på flygfotot inte går att urskilja någon del av strukturen som skulle motsvara de stenar som G.M har berättat att han har tagit bort. Strukturen som syns på fotot från 2016 har samma utseende längs hela dess sträckning. Mark- och miljööverdomstolen finner därför att utredningen ger tillräckligt stöd för bedömningen att den sammanhängande struktur som funnits i fastighetens nordöstra del, när G.M förvärvade fastigheten, var en stenvur som omfattats av biotopskydd. Mark- och miljööverdomstolen bedömer således att länsstyrelsen har haft fog för att förelägga G.M att återställa stenvuren enligt den sträckning som är markerad med röd linje i bilaga 1 till länsstyrelsens beslut, dvs. en sträcka motsvarande 45 m. Det har även funnits fog för att förelägga om ett återställande av muren till ett sådant utförande som föreskrivs i punkten b) i länsstyrelsens beslut. Det finns inte förutsättningar att förordna om återuppförande på något annat ställe än det som framgår av länsstyrelsens beslut.

När det däremot gäller den sydvästra delen av stenvuren (markerad med lila linjer i bilaga 1 till länsstyrelsens beslut) är flygfotot från 2016 otydligare. Detta återspeglas också i länsstyrelsens beslut genom att föreläggandet i den delen avser återställande av en lägre mur än den som ska återställas längs sträckningen markerad med röd linje. Vid en samlad bedömning får det därför betraktas som oklart vad som i denna del åter-stod av den ursprungliga muren när G.M förvärvade fastigheten. Enligt Mark- och miljööverdomstolen ger utredningen därmed inte tillräckligt stöd för slutsatsen att det varit fråga om en stenvur som omfattats av biotopskydd och länsstyrelsen har därmed inte haft fog för föreläggandet i de delar som markerats med lila linjer i bilaga 1 till länsstyrelsens beslut.

Sammanfattningsvis ska föreläggandet alltså avse återställande av en mur med en längd om 45 m enligt den sträckning som markerats med röd linje i bilaga 1 till länsstyrelsens beslut och med det utförande som framgår av punkten b) i beslutet. Med dessa utgångspunkter bedömer Mark- och miljööverdomstolen att ett belopp om 45 000 kr är skäligt vite för återställandet av stenvuren.

Mark- och miljödomstolens dom och länsstyrelsens beslut ska ändras i enlighet med detta.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Ylva Osvald, hovrättsråden Karin Wistrand och Ingrid Åhman, referent, samt tekniska rådet Mikael Schultz.

Föredragande har varit Ylva Svensson.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
4:1

DOM
2019-05-08
meddelad i
Växjö

Mål nr M 3403-18

PARTER

Klagande
G.M.

Motpart
Länsstyrelsen i Skåne län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Skåne län beslut den 25 juni 2018 i ärende nr 515-18959-2017, se bilaga 1

SAKEN

Föreläggande att återställa stenmurar på fastigheten XX, Kristianstad kommun.

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen ändrar länsstyrelsens beslut enligt följande.

- Punkt a) ändras avseende längden till att endast avse 15 meter men kvarstår i övrigt.
- Utformningen enligt punkt b) ska gälla för ovanstående 15 meter.
- Punkt c) upphävs.
- Punkt d) kvarstår.
- Vitet minskas till 15 000 kr (motsvarande 1 000 kr/meter).

2. Överklagandet avslås i övrigt.

BAKGRUND

Länsstyrelsen förelade i beslut den 25 juni 2018 G.M., såsom ägare av fastigheten XX i Kristianstads kommun, att senast 12 månader efter att beslutet vunnit laga kraft uppföra en stenmur på den sträcka som markerats på flygfoto som bilagts beslutet. Skälen för beslutet framgår av bilaga 1.

Vidare meddelade länsstyrelsen att återställandet ska genomföras enligt följande:

- a) Stenmuren ska vara minst 108 m lång och i den mån detta är möjligt uppföras med sten från den mur som tagits bort. Observera att stenar från andra skyddade biotoper, det vill säga stenmurar och stenrösen i jordbruksmark, inte får användas för att bygga upp stenmurarna.
- b) Stenmuren ska i den sträckning som är markerad med 1 (röd linje) i bilaga 1 bestå av en mur som är minst 40 cm bred och minst 70 cm hög, där den större stenen i botten har en diameter på ca 40-70 cm.
- c) Stenmuren ska i den sträckning som är markerad 2 (lila linje) i bilaga 1 bestå av en stensträng som är minst 40 cm bred och minst 2-3 stenar hög där den större stenen i botten har en diameter på ca 40-70 cm.
- d) Dokumentation som visar att åtgärderna är utförda ska komma in till länsstyrelsen när arbetet är avslutat, dock senast 12 månader efter att detta beslut vunnit laga kraft. Dokumentationen ska mejlas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har vidare förenat föreläggandet med ett vite enligt följande

- 108 000 kr avseende återställande av stenmur enligt punkt a-c ovan, motsvarande ca 1000 kr per meter mur.
- 1000 kr avseende dokumentation som visar att åtgärden genomförts enligt punkt c ovan.

G.M har överklagat länsstyrelsens beslut till mark- och miljödomstolen.

YRKANDEN M.M.

G.M yrkar att mark- och miljödomstolen upphäver länsstyrelsens beslut. Till stöd för sitt överklagande har han anfört i huvudsak följande.

Beslutet ställer orimliga krav. Ingen som har sett hur det såg ut innan han förvärvade fastigheten anser att det fanns något som kan liknas vid en stenmur. Att då ålägga honom att etablera en 108 m lång stenmur, 40 cm bred och minst 70 cm hög, är inte rimligt.

I ärendets bilagor finns en sträckning med röd linje bestående av sammanhängande bottensten med mindre öppningar. Sträckningen markerad med lila linje bestod av större sten, ej sammanhängande. Även 2-3 stycken stenfria öppningar om 6-8 meter vardera. Det som länsstyrelsen kallar "linjeelement" (stenmur) var i själva verket rester av en stenmurs större bottenstenar, hanterbar mindre sten var bortforslad sedan många år tillbaka. I den nordöstra delen fanns det kvar en del av en stenmur på en kortare sträcka om cirka 15 meter. Länsstyrelsen baserar sitt beslut på flygfoton, det vill säga endast vy från ovan, som visar ingen höjd eller omfattning av sträckan med sten. Det är därmed orimligt att dessa fotografier ligger som enda grund för beslutet.

Det aktuella området har inte odlats på många år eftersom dräneringen varit otjänlig. Sträckningen har varit beväxt med träd, buskar, sly och dessutom fungerat som en upplagsplats för diverse lantbruksskrot och plastsäckar med sand. Hans vision var att återställa marken till småskalig jordbruksmark och både hans och närboendes uppfattning är att han har gjort miljön mer attraktiv, ur miljösynpunkt, jämfört med hur det såg ut när han förvärvade fastigheten. Marken är återigen odlingsbar.

Om det hade funnits en stenmur på platsen så hade den funnits kvar eftersom han personligen är angelägen om stenmurars bevarande och har anlagt och restaurerat stenmurar på andra platser på fastigheten. Han har inte förstått att länsstyrelsen även

räknat de sporadiska stenar längst en rad som stenvmur och han visste inte att biotopskyddet även kunde gälla i detta fall. Om det förhåller sig så att han trots välmening påverkat biotopskyddet och brutit mot den lag som skyddar detta vill han göra rätt för sig. Han anser dock att beslutet inte är proportionerligt i förhållandet till hur det såg ut när han vidtog åtgärder från början.

Han är villig att kompensera för stengärderester om 15 m som han har rensat bort på det berörda området. Han vill anlägga ett nytt stengärde om 15 meter på annan plats i Ullstorp, närmare bestämt vid infart till Kampahusvägen. Han kommer då att använda stenar som ligger mitt på åkern. Stengärdet på den av honom föreslagna platsen kommer att ge ett mer fördelaktigt intryck för landskapet.

Till stöd för sin talan åberopar han även skrivelser från närmaste grannar och vittnesförhör med två av dessa.

Länsstyrelsen avstyrker bifall till överklagandet. Länsstyrelsen anför bland annat följande till stöd för sin inställning.

Vad G.M har framfört har inte tillfört någon ny omständighet som föranleder länsstyrelsen att göra en annan bedömning än den som gjorts i det överklagade beslutet.

Länsstyrelsen vill dock understryka att det generella biotopskyddet i normalfallet även omfattar delvis hoprasade stenvmurar där stenarna ligger i en linje, men på ett oordnat sätt, och där det mellan vissa stenar och block finns buskar och mindre träd, enligt avgränsningen av definitionen i Naturvårdsverkets vägledning för biotopen Stenvmur i jordbruksmark i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken.

Vad avser den av G.M föreslagna platsen att anlägga en stenvmur, vid infarten till Kampahusvägen, som kompensation för den borttagna stenvmuren, finner länsstyrelsen det inte förenligt med förbudslagstiftningen att inom ett tillsynsin-

gripande förelägga om att återbyggnad ska ske på annan plats, om den platsen där den ursprungliga muren har stått är tekniskt tillgänglig. Länsstyrelsen bestrider inte att en mur med det föreslagna utseende skulle kunna tillföra ökade naturvärden till området, värden för kulturmiljön liksom rent estetiska värden. Däremot bedöms en 15 m lång mur med den föreslagna utformningen inte tillföra värden på samma nivå som den förelagda muren som är betydligt längre, även om denna i viss utsträckning endast utgör en stensträng. Det beslutade föreläggandet är i större paritet med de naturvärden som länsstyrelsen anser har tagits bort, än den föreslagna muren.

DOMSKÄL

Handläggning vid domstolen

Mark- och miljödomstolen har den 16 april 2019 hållit sammanträde i målet och syn vid det aktuella området på fastigheten XX i Kristianstads kommun. På begäran av G.M har vittnesförhör med P.H. och E.I. hållits.

Tillämpliga bestämmelser

Tillämpliga bestämmelser framgår av länsstyrelsens beslut.

Frågan i målet är om länsstyrelsen har haft fog för sitt beslut att förelägga G.M att återställa stenmur på fastigheten XX i enlighet med kartan till beslutet. En förutsättning för att en sådan skyldighet ska föreligga är att G.M har tagit bort någon sådan stenmur som skyddas som biotopskyddsområde enligt 7 kap. miljöbalken och 5 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

G.M har bestridit att han har tagit bort någon stenmur, med undantag för cirka 15 meter lång stenmur vid norra delen av det som markerats som nr 1 på den till länsstyrelsens beslut bifogade kartan. De linjer som syns på det av länsstyrelsen återopade flygfotot vid nr 1 och 2 har enligt G.M bestått av skräp och växtlighet i form av buskar och träd samt några bottenstenar. Han har endast rensat området och skapat odlingsmark.

Länsstyrelsen har till stöd för sitt föreläggande åberopat flygfoton från åren 1960, 1974, 2010, 2012, 2014 och 2016, register från Jordbruksverkets databas med stödberättigade tvärvillkorselement samt iakttagelser som gjordes vid fältbesöket på platsen.

Strukturerna som syns på kartmaterialet kan, enligt mark- och miljödomstolens mening, mycket väl vara såväl murar som växtlighet med bottenstenar av det slag som G.M beskrivit. Uppgifterna om att den aktuella sträckan har sett ut såsom G.M beskrivit har till viss del bekräftats av vittnena.

Vittnet P.H. har uppgett bl.a. följande. Han har bott i området i cirka 25 år. Han har inte sett något stengärde. Det fanns stora stenblock upplagda men inte lavad sten.

Vittnet E.I. har uppgett bl.a. följande. Det har funnits stenhögar på vissa delar av den aktuella sträckan. Det har även funnits mycket växtlighet, buskage och träd, men också mycket bråte. Han har inte uppfattat det som stengärde.

Mark- och miljödomstolen finner att det som åberopats av länsstyrelsen till stöd för föreläggandet i nu aktuellt mål ger stöd för att det kan anses antagligt att det någon gång funnits stenmurar på de platser som länsstyrelsens föreläggande omfattar. Emellertid, med hänsyn till uppgifter lämnade av G.M och vittnena, finns det utrymme för tolkningar på ett sätt som gör att det inte går att dra slutsatser om längden eller dimensionen av stenmuren på det sätt som länsstyrelsen gjort gällande och inte heller om hur platsen såg ut när G.M tillträdde fastigheten. G.M har medgivit att han har tagit bort cirka 15 meter lång stenmur i den norra delen av det område som markerats som nr 1 på den till länsstyrelsens beslut bifogade kartan. Vidare har han gjort gällande att det i övrigt endast har funnits bottenstenar kvar på delar av den aktuella sträckan. Mark- och miljödomstolen anser därför att föreläggandet om återställande ska begränsas till 15 meters längd och ska placeras på den nordliga sträcka som markerats med nr 1 på den till länssty-

relsens beslut bifogade karta. Till följd härav ska föreläggandet om återställandet av stenmur som markerats som nr 2 på den till länsstyrelsen beslut bifogade kartan upphävas.

Att, så som G.M yrkat, förlägga kvarvarande 15 meter någon annanstans än på den plats muren ursprungligen legat (kompensation) är en åtgärd som enligt 16 kap. 9 § miljöbalken kan vara aktuell i tillstånds- och dispensärende men bedöms inte förenligt med nu aktuellt tillsynsföreläggande. Det yrkandet ska avslås.

Vitets storlek

Enligt 3 § lagen (1985:206) om viten ska ett vite, när det föreläggs, fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå honom att följa det föreläggande som är förenat med vitet. Länsstyrelsens beslut om vitets storlek grundar sig på uppgifter om att kostnaden för återuppbyggnad av stenmur uppgår till ca 1000 kr per löpmeter. Mark- och miljödomstolen finner ingen anledning att ifrågasätta den uppgiften. Då mark- och miljödomstolen inte funnit skäl att förelägga om återställande av mer än 15 meter stenmur, ska det av länsstyrelsen angivna vitesbeloppet ändras till 15 000 kronor. Det har inte framkommit att G.M.s ekonomiska förhållanden inte skulle klara ett sådant vite.

Det noteras att vitet som är kopplat till dokumentationen i länsstyrelsens beslut endast avser punkten c) vilken nu upphävs. Det vitet faller således bort.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV-02)

Överklagande senast den 29 maj 2019.

Peter Ardö

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit chefsrådmannen Peter Ardö, ordförande, och tekniska rådet Carl-Philip Jönsson. Föredragande har varit beredningsjuristen Ewa Svensson.

Hur man överklagar

MMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.